

Актуальність теми дослідження. В статті проаналізовано проблему формування професійної компетентності майбутніх ІТ-фахівців університетах України та провідних країнах світу. **Мета статті** – аналіз особливостей формування професійної компетентності майбутніх іт-фахівців в університетах України та провідних країнах світу. **Методи дослідження:** аналіз, синтез, узагальнення. **Результати дослідження та ключові висновки.** Проаналізовано результати досліджень зарубіжних дослідників проблеми фахової підготовки здобувачів вищої освіти, де за основу обґрунтування обрано концептуальні підходи та провідні принципи формування професійної компетентності майбутніх ІТ-фахівців, а саме законодавча база і нормативні документи у сфері професійної освіти ІТ-галузі. Досліджено причини відставання процесів якісної підготовки фахівців з комп'ютерних наук у закладах вищої освіти в Україні. Доведено, що створення і розвиток індустрії переробки інформації є визначальним напрямом в процесу використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців, оскільки саме ця галузь, використовуючи сучасні засоби і технології. Проаналізовано досвід представників шкіл, університетів, та зазначено високий рівня формування професійної компетентності майбутніх іт-фахівців в університетах України та провідних країнах світу, що підкреслено постійним попитом у ІТ-компаній на випускників провідних університетів світу.

Ключові слова: інформаційна система; компетентність; фахівці; програмні засоби, заклад вищої освіти, інформаційно-комунікаційні технології; університети

Стаття надійшла до редколегії 08.12.2019 р.

УДК 37.091.64:811.161.2+82(477.82) (045)

ДО ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ПІД ЧАС ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ («УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ» ДЛЯ 2-Х КЛАСІВ)

Олена Гончарук,

кандидат педагогічних наук, викладач, Луцький педагогічний коледж,
м. Луцьк, Україна,

<https://orcid.org/0000-0001-8777-089X>
kab86nush@gmail.com

Вікторія Дацюк,

викладач, Луцький педагогічний коледж, м. Луцьк, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-3225-2902>,
datsyk8229@ukr.net

<https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-04-49-56>

Актуальність теми дослідження. Шкільний підручник є основним засобом навчання учнів, зокрема здобувачів початкової ланки. Матеріали на сторінках підручника мають забезпечувати реалізацію інформаційних, розвивальних, виховних, мотиваційних завдань відповідно до вікових особливостей школярів. Підручники мовно-літературної освітньої галузі мають також сприяти формуванню і розвитку в учнів усіх видів мовленнєвої діяльності – говоріння, читання, аудіювання, письма. Стаття присвячена проблемі створення підручників «Українська мова та читання» для 2-х класів. **Мета і методи дослідження.** Метою статті є проаналізувати чинні підручники з української мови та читання для 2-х класів щодо дотримання вимог до підручникотворення. **Методи дослідження:** аналіз державних документів у галузі мовно-літературної освіти; критичний аналіз лінгвістичної, лінгводидактичної, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми, підручників з української мови та читання для 2-х класів; бесіди з учителями; спостереження за освітнім процесом на уроках української мови і читання в 2-х класах. **Результати роботи та ключові висновки.** У статті розкрито значимість навчального підручника як одного з основних дидактичних засобів навчання в початковій школі, визначено функції інтегрованого підручника, окреслено вимоги до навчальної книги, розглянуто науково-методичні й психолого-педагогічні принципи підручникотворення; встановлено роль підручників «Українська мова. Буквар» та «Українська мова та читання» (2 клас) у реалізації мети початкового курсу мовно-літературної освіти, проаналізовано особливості структурування деяких підручників «Українська мова та читання» (2 кл.), зокрема відповідність змісту підручників навчальній програмі з української мови для 2 класу, системність, логічність та послідовність викладу навчальної інформації, доступність і зрозумілість текстів. Встановлено, що під час підручникотворення важливо зважати не лише на загальнодидактичні принципи навчання української мови, а й

на лінгводидактичні, дотримуючись змісту Типової освітньої/навчальної програми з української мови, принципу доступності і посиленості та обов'язково із урахуванням вікових особливостей учнів.

Ключові слова: навчально-методичний комплекс, підручник, Типова освітня/навчальна програма, вимоги до підручникотворення, критерії оцінювання навчальних підручників.

Вступ. Освітня реформа, зокрема в початковій школі, зорієнтована на підвищення якості освіти кожного здобувача. Відповідно до Концепції «Нова українська школа» серед ключових компонентів формули нової школи є «сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів...» [1, с. 13], що сприятиме мотивації на успішне навчання школярів тощо. Серед пріоритетних завдань реформування загальної середньої освіти, зокрема початкової, чільне місце посідає розроблення підручників, що передбачає перебудову структури і змісту навчальної книги, наповнення її відповідними засобами організації навчальної діяльності, переорієнтації з виконання інформаційно-репродуктивної функції на діяльнісну, вмотивовану на ініціативу і самостійність здобувачів освіти [2].

Як зазначає О. Савченко, «для молодших школярів підручник – основне джерело знань із певного предмета» [3, с. 90]. На основі підручників їхні автори розробляють інші дидактичні засоби навчання, що входять до переліку навчального комплексу, зокрема робочі зошити, таблиці, картки для індивідуальної роботи тощо. На думку О. Савченко, «вдалий підручник – надійна основа для реалізації всіх цілей вивчення предмета й позитивного ставлення дитини до навчання» [3, с. 97]. На наше глибоке переконання, підручник як основний дидактичний засіб навчання молодших школярів створює передумови успішного формування ключових компетентностей та наскрізних умінь здобувачів початкової освіти, що і визначає актуальність досліджуваної проблеми.

Аналіз наукових публікацій з проблеми дослідження. Вивченням проблеми розроблення навчальних підручників, зокрема для учнів початкової ланки, їх відповідності науково-методичним та психолого-педагогічним вимогам займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Наприклад, питання ролі та місця навчального підручника в освітньому процесі порушували у своїх працях Ю. Бабанський, Д. Зуєв, В. Канке, І. Лернер, А. Фурман, О. Савченко, Т. Лукіна та ін. Так О. Савченко висвітлювала питання відповідності навчального підручника дидактичним принципам. Особливу увагу приділено проблемі функціональності підручників, особливостям їх змістового наповнення в умовах розвивального навчання, опису суттєвих структурних компонентів та вимог до аналізу й оцінювання підручників (Я. Кодлюк, О. Савченко, Л. Занков та ін.).

Наукове визначення поняття «підручник» висвітлене в працях Є. Перовського, Д. Зуєва, С. Гончаренка, Я. Кодлюк, Ю. Кузнецова. У нашій роботі орієнтуємося на визначення О. Савченко: підручник – це масова навчальна книга, носій предметного змісту освіти, а також видів діяльності, визначених шкільною програмою для обов'язкового засвоєння з урахуванням вікових та інших особливостей учнів [3, с. 92]. Отже, підручник – це відтворення змісту освіти. Серед обов'язкових елементів змісту підручника є предметні наукові знання, способи освітньої діяльності і розвитку, досвід творчої діяльності і ціннісних стосунків. Посилення розвивального впливу підручника на особистість учня через розвиток психічних процесів здобувача освіти (уміння слухати, бачити, відчувати), формування загальнонавчальних умінь і навичок (планувати навчальні дії, працювати з підручником, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, міркувати тощо), розвиток творчих здібностей школярів є провідною вимогою до сучасного підручника [2, с. 2].

О. Савченко в «Дидактиці початкової освіти» зазначила вимоги до підручників для початкової школи, серед яких: чітка структура, кольорове і шрифтове виділення правил, опорних слів, висновків, схем, достатня кількість ілюстрацій; ілюстративне оформлення підручника має бути цілісним за стилем малюнків і кольором; усі елементи книги (обкладинка, форзаци, заставки до розділів і тем, умовні позначення) мають відповідати віковим особливостям дітей, не відволікати увагу зайвими деталями; доцільно, щоб усі підручники для одного класу були однакового формату, мали чіткий шрифт, ілюструвалися

реалістичними малюнками з виразним чітким зображенням об'єктів, відповідали чинній навчальній програмі [3, с. 96].

У наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження інструктивно-методичних матеріалів для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників» окреслено науково-методичні й психолого-педагогічні вимоги до шкільних підручників, серед яких: 1) відповідність змісту підручника Державному стандарту початкової освіти; очікуваним результатам, визначеним Типовою освітньою/навчальною програмою; 2) системність, логічність та послідовність викладу навчальної інформації; 3) науковість змісту, використання загальноприйнятої наукової термінології; 4) забезпечення формування ключових компетентностей, визначених Законом України «Про освіту», засобами підручника; 5) мотиваційна функція навчальної книги; 6) реалізація ціннісного компонента у змісті підручника; 7) українознавче наповнення змісту підручників; 8) доступність і зрозумілість текстів підручника, відповідність їх нормам літературної мови; 9) забезпечення диференційованого підходу до навчання, індивідуалізації освітнього процесу; 10) відповідність змісту підручника віковим і психофізіологічним особливостям та пізнавальним потребам учнів; 11) розвиток мотиваційної пізнавальної діяльності у класі і поза ним [2].

Серед вимог до інтегрованих підручників зазначено: «має повною мірою відображати завдання, зміст та очікувані результати з кожної освітньої галузі, що входить до складу інтегрованого предмета... Провідні функції інтегрованого підручника мають реалізовуватися комплексно, з урахуванням цілей освітніх галузей, взаємопов'язаних і взаємопроникних властивостей кожної з їхніх функцій» [2].

Особливого статусу в умовах сучасних тенденцій розвитку мовної політики в Україні набувають підручники з української мови, серед яких «Українська мова. Буквар» та «Українська мова та читання» (2 кл.). На основі цих підручників реалізується мета початкового курсу мовно-літературної освіти: формування та розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей [4, с. 6]. Основний та додатковий текст підручника для вивчення молодшими школярами української мови є, на нашу думку, фундаментом у реалізації завдань уроків української мови в початковій школі, серед яких: виховання в учнів позитивного емоційно-ціннісного ставлення до української мови, читання, формування пізнавального інтересу до рідного слова, прагнення вдосконалювати своє мовлення; розвиток мислення, мовлення, уяви, пізнавальних і літературно-творчих здібностей школярів; формування повноцінних навичок читання і письма, уміння брати участь у діалозі, інсценізаціях, створювати короткі усні й письмові монологічні висловлення; формування вмінь працювати з різними видами та джерелами інформації; ознайомлення учнів з дитячою літературою різної тематики й жанрів, формування прийомів самостійної роботи з дитячими книжками; формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти); дослідження мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови; залучення молодших школярів до практичного застосування умінь з різних видів мовленнєвої діяльності в навчальних і життєвих ситуаціях [4, с. 6]. На основі підручників з української мови та читання для 1-2 класів (I цикл початкової освіти) у поєднанні з іншими засобами навчального комплексу з української мови в здобувачів освіти формуються ключові вміння – читання з розумінням і висловлювання власної думки усно і письмово, без яких унеможлиблюється ефективність опанування навчальних матеріалів інших освітніх галузей. Саме тому нашу увагу привернули особливості структурування деяких підручників «Українська мова та читання» (за авторством Г. Іваниці, Л. Тимченко, О. Іщенко, І. Большакової, Г. Остапенко, Н. Кравцової, М. Захарійчук, Л. Варзацької, В. Наумчука, Г. Сапун, К. Пономарьової, М. Вашуленка).

Мета статті – проаналізувати чинні підручники «Українська мова та читання» щодо відповідності їхнього змісту Державному стандарту початкової освіти, Типової освітньої/навчальної програми; системність, логічність та послідовність викладу навчальної інформації; доступність і зрозумілість текстів.

Методи дослідження – аналіз державних документів у галузі мовно-літературної освіти; критичний аналіз лінгвістичної, лінгводидактичної, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми, підручників з української мови та читання для 2-х класів; бесіди з учителями; спостереження за освітнім процесом на уроках української мови і читання в 2-х класах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до критеріїв оцінювання навчальних підручників [2], більшість вищезазначених підручників укладені згідно з усіма вимогами підручникотворення: зміст підручників відповідає Державному стандарту початкової освіти, забезпечує реалізацію завдань мовно-літературної галузі, зокрема очікуваних результатів (відповідно до Типової освітньої/навчальної програми); дотримано системність, логічність та послідовність викладу навчальної інформації; наявний апарат орієнтування, зрозумілий для здобувачів початкової освіти; дотримано науковості змісту та розкриття основних лінгвістичних та літературознавчих понять з урахуванням вікових особливостей школярів; текстовий матеріал забезпечує формування ключових компетентностей в учнів, що сприяє реалізації компетентнісного навчання; різноманіття вправ та завдань сприяють розвитку таких умінь, як співпраця, комунікація, критичне мислення, аналіз, узагальнення, висновування, визначення головного, встановлення причиново-наслідкових зв'язків, творче застосування набутих знань, оцінювання тощо; навчальний матеріал сприяє розвитку пізнавальних інтересів школярів; яскраво виражений українознавчий компонент, спрямований на виховання в учнів національної свідомості й гідності, шанобливого ставлення до культури й традицій українського народу, що є надзвичайно актуальним в реаліях сьогодення; текстові вправи в поєднанні з предметними та сюжетними малюнками формують як соціальні, так й особистісні цінності школярів, їхню соціальну поведінку тощо; тексти доступні й зрозумілі, відповідають нормам літературної мови; яскраво виражена реалізація інтегрованого підходу в навчанні; змістове наповнення відповідає віковим особливостям учнів. Можемо зробити загальний висновок, що більшість вищезазначених підручників у поєднанні з професійною компетентністю вчителя сприятимуть успішному засвоєнню та втіленню здобувачами освіти фундаментальних лінгвістичних знань, розвитку мовленнєвих умінь та навичок. Проте, на нашу думку, є певні огріхи в дидактично-методичному структуруванні та систематизації певними авторами навчального матеріалу підручників що були визначені нами з опорою на теорію навчання української мови у початковій школі («Методика навчання української мови у початковій школі»), Типову освітню/навчальну програму I циклу навчання, навчальну програму з української мови для 1-4 класів, думку вчителів початкової ланки та спостереження за освітнім процесом, зокрема уроками української мови та читання у 2 класі.

Як зазначає О. Савченко, «вибираючи новий підручник для учнів, учитель повинен зіставити його з чинною навчальною програмою» [3, с. 97]. На думку Я. П. Кодлюк, підручник з української мови репрезентує знання і види діяльності з предмета «Українська мова» відповідно до державного стандарту та вимог навчальної програми з урахуванням вікових особливостей учнів початкової ланки і будується на засадах предметної концепції навчання [5, с. 11]. У науково-методичних вимогах до підручників також акцентується на відповідності навчального матеріалу підручника Типовій освітній/навчальній програмі [2, с. 3]. Нашу увагу привернув навчальний матеріал розділу «Звуки і букви», зокрема тема «Пом'якшені приголосні звуки» (підручник за авторством І. Большакової та М. Пристінської). У підручнику подано для вивчення школярами групи пом'якшених приголосних (губних, задньоязикових, глоткового, шиплячих), що суперечить чинній навчальній програмі і принципу систематичності й послідовності в засвоєнні мовних понять. Відповідно до навчальної програми з української мови (2 клас) зміст навчального матеріалу

розділу «Звуки і букви» і державні вимоги до навчальних досягнень учнів передбачають «правильне вимовляння звуків (за зразком учителя), розрізнення на слух дзвінких – глухих, твердих – м'яких приголосних звуків. Учень/учениця розрізняє на слух та за способом вимовляння тверді і м'які, дзвінкі і глухі приголосні (самостійно або з допомогою вчителя)»; «використання знака м'якшення (ь) та букв я, ю, є, і для позначення м'якості приголосних звуків. Учень/учениця правильно позначає на письмі м'якість приголосних звуків» [6, с. 24, 29]. Отже, навчальною програмою не передбачено ознайомлення учнів з поняттям «пом'якшення приголосних». До того ж, засвоєнню поняття «пом'якшені приголосні» передують ознайомлення із класифікацією приголосних за способом і місцем творення, а це лінгвістичне поняття непосильне для усвідомлення здобувачами початкової освіти відповідно до їхніх вікових і психофізіологічних особливостей та пізнавальних можливостей. Тому вивчення цього поняття суперечить принципам послідовності, систематичності й доступності.

Є зауваження щодо посиленості в розумінні учнями 2-х класів текстового матеріалу до теми «Звуки»: «...Якщо слово «Няв» вимовляєш ти – це звуконаслідування, коли за допомогою звуків мови ти передаєш немовні звуки. Як ти кличеш котика? «Киць» – це слово-вигук» [7, с. 25]. На нашу думку, недоречно використовувати в 2 класі терміни «звуконаслідування» та «вигук» (це і не передбачено навчальною програмою). Також спостерігаємо алогізм у вищезазначеному тексті: вигуки – це лексеми, отже, на письмі позначаємо звуковий склад таких слів за допомогою літер. У школярів може виникнути нерозуміння поняття «немовні звуки», які, у свою чергу, в силу своєї природи не передаються звуками мови, а на письмі – буквами. Натомість немовний звук «няв» передано на письмі буквами.

Маємо деякі зауваження щодо позначення у звукових моделях слів, представлених у підручнику, подовжених твердих і м'яких приголосних довгою рисою (або двома). Наприклад, звукова модель слова «життя» виглядає так:

[- о = о'] [7, с. 56]. Більшість лінгвістів та методистів послуговуються такими позначеннями подовжених звуків: [-:], [=:]. У завданнях фонетичного характеру ЗНО з української мови використовують двокрапку на позначення подовжених приголосних, наприклад: [жи'т':а], [в'ід:ан'іс'т'].

У підручнику, авторкою якого є М. Захарійчук, [8, с. 19] міститься правило: «У словах *вогко, нігті, кігті, легко* звук [г] оглушується та вимовляється як [х]». Вважаємо недоречним подавати для вивчення в другому класі це асимілятивне явище. Натомість третьокласники за їх віковими та психофізіологічними особливостями без труднощів засвоюють поняття асиміляції за глухістю (під час вивчення розділу «Будова слова») та деякі слова, у яких відбувається уподібнення за способом і місцем творення («Частини мови»). Також науковий факт у правилі відтворено неточно, бо пропущено слово *дігтяр*, у якому теж відбувається оглушення дзвінкого.

Спостерігаємо недотримання змісту деякого навчального матеріалу з розділу «Слово. Значення слова» [7, с. 75]. У Типовій програмі мовно-літературної освітньої галузі (2 клас) у розділах «Очікувані результати навчання здобувачів освіти» та «Зміст навчання» зазначено: «розпізнає слова, близькі і протилежні за значенням; розрізняє пряме й переносне значення слів; пояснює різні значення багатозначних слів (з допомогою вчителя)» [4, с. 20]. Натомість авторки підручника «Українська мова та читання» (2 кл, І ч.) виокремлюють тему для вивчення поняття «омоніми» [7, с. 75]. Вважаємо, що це є грубим порушенням однієї з науково-методичних вимог до підручникотворення – відповідності змісту підручника Державному стандарту початкової освіти; очікуваним результатам, визначеним Типовою освітньою програмою. На нашу думку, успіх освітньої реформи полягає не в ускладненні навчального матеріалу, а в його спрощенні.

У вправі 1 [7, с. 75] подано предметні малюнки з підписами *бабка – жінка, бабка – гриб, бабка – трава, бабка – комаха*. На нашу думку, неприйнятним є використання в літературній мові, а відтак і в мовленні, лексеми «бабка» в значенні старої жінки, тому що

слово «бабка» належить до розмовного стилю. Якщо авторки опиралися на зміст українських народних казок, серед головних героїв яких є баба, то в жодній з них немає слова «бабка» зі значенням стара жінка, наприклад: «Жив собі дід та баба...»; «Був собі дід Андрушка, а в нього баба Марушка...», «Ходи, бабусю, не лежи...»; «Розсердився дід і вигнав бабу з хати...» тощо. Текстовий матеріал на сторінках підручника має сприяти формуванню в учнів системи цінностей, розвитку толерантності, зокрема шанобливого ставлення до людей старших за віком, а саме слово «бабка» в мовленні має семантичне забарвлення зневажливості. «Мова підручників має слугувати зразком для мови учнів» [2, с. 10]. На нашу думку, такі лексеми також викликають негативні емоції в школярів, а одним з важливих завдань навчального підручника є розвиток емоційного інтелекту – групи здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій та емоцій оточення [2, с. 10].

Спостерігаючи за освітнім процесом на уроках української мови і читання, бачимо непосильність для другокласників усвідомлення теми «Багатозначні слова й омоніми». Отже, під час підручникотворення авторки, напевно, не врахували вікові особливості молодших школярів.

Вважаємо, що доцільно ознайомлювати учнів із явищем омонімії на практичному рівні під час вивчення тем «Наголос», «Слово. Значення слова», що і спостерігаємо у підручниках «Українська мова та читання» (2 кл.) таких авторів, як М. Вашуленко, Л. Варзацька, В. Наумчук, М. Захарійчук та ін.

Рекомендовані Міністерством освіти і науки України підручники «Українська мова і читання» (2 кл.) умовно можна поділити на дві групи за послідовністю розташування мовних тем для вивчення: одні, зміст яких пропонує вивчення мови від меншої мовної одиниці до більшої («Звуки і букви», «Слово. Значення слова», «Речення», «Текст», «Мова і мовлення») (за авторством М. Вашуленка, К. Пономарьової, Г. Сапун, В. Наумчук, Л. Варзацької, М. Захарійчук, Н. Кравцової, Г. Остапенко), інші (авторами яких є І. Большакова, О. Іщенко, Г. Іваниця, Л. Тимченко), зміст яких передбачає вивчення мовних понять з теми «Мова і мовлення» або ж «Речення. Текст», потім «Звуки і букви» тощо. Враховуючи принцип систематичності й послідовності, вважаємо логічним розпочати опанування другокласниками української мови як науки з теми «Звуки і букви». Період навчання грамоти передбачає формування в учнів елементарних умінь та навичок читання і письма. За час літніх канікул у більшості дітей семирічного віку навички читання та письма погіршуються, зокрема така якість читання, як правильність. Школярі часто забувають графічні образи деяких літер, з'являється прогалина у вмінні співвідносити літеру зі звуком, позначати мовні звуки буквами під час продукування писемного мовлення. Для усвідомленого засвоєння учнями мовних тем, передбачених навчальною програмою для 2 класу, (зрештою, опанування змісту всіх освітніх галузей), розвитку навички письма, техніки читання необхідно пригадати алфавіт, графічне зображення літер та їх назви, позначення звуків буквами на письмі, зокрема способи позначення м'яких приголосних, подовжених, позначення літерами *я, ю, є, ї, щ, ь, д, з, д, ж* звуків у слові тощо. Цьому сприятиме опрацювання учнями навчального матеріалу розділу «Звуки і букви».

Висновки. Висновуючи, хочемо зазначити, що під час підручникотворення важливо зважати не лише на загальнодидактичні принципи навчання української мови, а й на лінгводидактичні, серед яких: увага до матерії мови, до розвитку мовленнєвих органів; розуміння мовних значень – лексичних, граматичних, ролі морфем і синтаксичних одиниць; утілення принципу розуміння мовних значень значною мірою ґрунтується на взаємозв'язку мовних рівнів у викладанні мови; оцінка виразності мовлення передбачає навчання учнів відчувати в мові експресивні засоби – пестливості, доброзичливості, координації усного і писемного мовлення, за яким освоєння усного мовлення передуює писемному тощо [5, с. 7]. Важливо дотримуватися змісту Типової освітньої/навчальної програми з української мови, принципу доступності і посильності та обов'язково із урахуванням вікових особливостей учнів.

Джерела та література

1. Нова українська школа: poradnyk dlia vchytelia / Н. М. Бібік (відп. ред.). – К.: Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.10.2018 № 1183 «Про затвердження Інструктивно-методичних матеріалів для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/2018/11/03/nakaz-mon-vid-31-10-2018-1183-zatverdzhennia-instruktyvno-metodychnykh-materialiv-dlia-provedennia-ekspertamy-ekspertyz-elekt>
3. Савченко О. Дидактика початкової освіти: підручник / О. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
4. Типова освітня програма роздроблена під керівництвом О. Я. Савченко (1-2 класи) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
5. Методика навчання української мови в початковій школі / М. С. Вашуленко (відп. ред.). – К.: Літера ЛТД, 2012. – 364 с.
6. Навчальні програми для 1-4 класів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
7. Большакова І. О. Українська мова та читання: підручник для 2 кл. загал. серед. (у 2-х ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. – Х.: Ранок, 2019. – 96 с. : іл.
8. Захарійчук М. Українська мова та читання: підручник для 2 кл. загал. серед. (у 2-х ч.) : Ч. 1: Українська мова / М. Захарійчук. – К.: Грамота, 2019. – 112 с. : іл.

References

1. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia / N. M. Bibik (vidp. red.). – K.: Litera LTD, 2018. – 160 s.
2. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 31.10.2018 № 1183 «Pro zatverdzhennia Instruktyvno-metodychnykh materialiv dlia provedennia ekspertamy ekspertyz elektronnykh versii proektiv pidruchnykiv» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://imzo.gov.ua/2018/11/03/nakaz-mon-vid-31-10-2018-1183-zatverdzhennia-instruktyvno-metodychnykh-materialiv-dlia-provedennia-ekspertamy-ekspertyz-elekt>
3. Savchenko O. Dydaktyka pochatkovoi osvity: pidruchnyk / O. Savchenko. – K.: Hramota, 2012. – 504 s.
4. Typova osvitalia prohrama rozdroblena pid kerivnytstvom O. Ya. Savchenko (1-2 klasy) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
5. Metodyka navchannia ukrainskoi movy v pochatkovii shkoli / M. S. Vashulenko (vidp. red.). – K.: Litera LTD, 2012. – 364 s.
6. Navchalni prohramy dlia 1-4 klasiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
7. Bolshakova I. O. Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 2 kl. zahal. sered. (u 2-kh ch.) : Ch. 1 / I. O. Bolshakova, M. S. Prystinska. – Kh.: Ranok, 2019. – 96 s. : il.
8. Zakhariichuk M. Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 2 kl. zahal. sered. (u 2-kh ch.) : Ch. 1: Ukrainska mova / M. Zakhariichuk. – K.: Hamota, 2019. – 112 s. : il.

Елена Гончарук. Виктория Дацюк. К вопросу соблюдения требований при создании учебников («Украинский язык и чтение» для 2-х классов).

Актуальность темы исследования. Школьный учебник является основным средством обучения учащихся, в том числе учеников начальной школы. Материалы на страницах учебника должны обеспечивать реализацию информационных, развивающих, воспитательных, мотивационных задач в соответствии с возрастными особенностями школьников. Учебники языковой и литературной сферы образования имеют также способствовать формированию и развитию в учащихся всех видов речевой деятельности - разговариванию, чтению, аудированию, письму. **Статья посвящена проблеме создания учебников «Украинский язык и чтение» для второго класса. Цель и методы исследования.** Целью статьи является проанализировать действующие учебники по украинскому языку и чтению для второго класса по соблюдению требований к созданию учебников. **Методы исследования:** анализ государственных документов в области языкового и литературного образования; критический анализ лингвистической, лингводидактической, психолого-педагогической, учебно-методической литературы по исследуемой проблеме, учебников по украинскому языку и чтению для второго класса; беседования с учителями; наблюдение за образовательным процессом на уроках украинского языка и чтения во вторых классах. **Результаты работы и ключевые выводы.** В статье раскрыто значение учебника как одного из основных дидактических средств обучения в начальной школе, определены функции интегрированного учебника, требования к учебной книге, рассмотрены научно-методические и психолого-педагогические принципы создания учебников; установлена роль учебников «Украинский язык. Букварь» и «Украинский язык и чтение» (2 класс) в реализации цели начального курса языкового и литературного образования, проанализированы особенности структурирования некоторых учебников «Украинский язык и чтение» (2 кл., I ч.), в том числе соответствие содержания учебников учебной программе по украинскому языку для 2 класса, системность, логичность и последовательность изложения учебной информации, доступность и понятность текстов. Установлено, что во время создания учебников важно учитывать не только общедидактические принципы обучения украинскому языку, но и лингводидактические,

соблюдая содержания учебной программы по украинскому языку, принципа доступности и посильности и обязательно с учетом возрастных особенностей учащихся.

Ключевые слова: учебно-методический комплекс, учебник, учебная программа, требования к созданию учебников, критерии оценки учебников.

Olena Honcharuk, Viktoriia Datsiuk. To the issue of the requirements of textbook-making ("Ukrainian Language and Reading", form 2).

Relevance of the research topic. The school textbook is the main learning tool for students, including elementary school pupils. The materials on the pages of the textbook should ensure the implementation of informational, developmental, educational, motivational tasks according to the age characteristics of pupils. Textbooks of the linguistic-literary educational branch should also contribute to the formation and development in pupils all types of speech activity - speaking, reading, listening, and writing. The article is devoted to the problem of creation of textbooks "Ukrainian Language and Reading" for the 2nd grade. **Purpose and methods of research.** The purpose of the article is to analyze the current Ukrainian Language and Reading textbooks for the 2nd grade to comply with the requirements for textbook-making. **Research methods:** analysis of state documents in the field of language and literary education; critical analysis of linguistic, linguistic-educational, psychological-pedagogical, educational-methodical literature on the studied problem, Ukrainian Language and Reading textbooks for the 2nd grade; conversations with teachers; observation of the educational process in the Ukrainian Language and Reading classes in the 2nd grade. **The results and key findings.** The article reveals the importance of the textbook as one of the main didactic means of teaching in elementary school, defines the functions of the integrated textbook, outlines the requirements for the textbook, considers the scientific, methodological, psychological and pedagogical principles of textbook-making; the role of textbooks "Ukrainian Language. ABC book" and "Ukrainian Language and Reading" (the 2nd grade) in realization of the purpose of the initial course of language and literary education, the peculiarities of structuring of some textbooks "Ukrainian Language and Reading" (the 2nd grade) are analyzed, in particular the correspondence of the content of the textbooks to the curriculum of Ukrainian Language for the 2nd grade, systematic, logical and consistent presentation of educational information, accessibility and comprehensibility of texts. It is established that during textbook-making it is important to take into account not only the general principles of teaching Ukrainian, but also the linguistic didactic, adhering to the content of the Typical educational program of Ukrainian Language, the principle of accessibility and availability, and always taking into account the age characteristics of students.

Keywords: educational-methodical complex, textbook, typical educational program, requirements for textbook-making, criteria for evaluation of educational textbooks.

Стаття надійшла до редколегії 10.11.2019 р.

UDC 378.046-021.68:[008:001/895]-057.212

METHODOLOGICAL APPROACHES TO INNOVATIVE CULTURE DEVELOPMENT OF THE FUTURE MANAGER OF THE SECONDARY EDUCATIONAL INSTITUTION WITHIN MAGISTER TRAINING PROCESS

Dmytro Kozlov,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
A.S. Makarenko Sumy State Pedagogical University, Sumy, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-1875-0726>
e-mail: fpdo@sspu.sumy.ua

<https://doi.org/10.29038/2415-8143-2019-04-56-61>

The main methodological approaches to the implementation of the innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution are revealed in the article, because the systematic implementation of the innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution in the educational process becomes relevant while reforming the modern educational system.. **The aim of this article** is distinguishing methodological approaches to the implementation of an innovative culture development of the future manager of a secondary educational institution. **The methods of the researcher:** general-scientific - analysis, synthesis, induction, deduction, abstract, periodical, systematic, systematization, classification (for distinguishing the methodological approaches to the implementation of innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution); empirical - studying the strategy, national documents that allow implementation of innovative culture development of the future manager of the secondary educational institution. **Results of the research.** The